

у світосприйнятті Г. Сковороди [3, с. 39]; більшість хорових кантат М. Лисенка – «На вічну пам'ять Котляревського», «Б'ють пороги», «Радуйся, ниво неполитая» – інтерпретація «славильної» тематики в її українському «прочитанні» [3, с. 43]; роль кобзаря, що співає козацьку славу, славу Україні є провідною у творчості Т. Шевченка:

«Все сумує, – тільки слава Сонцем засіяла;
Не вмере кобзар, Його привітала» [1].

Література:

1. Гудима А. Мотив історичної слави в поетичній творчості Т. Шевченка. *Проблеми гуманітарних наук* : збірник наукових праць Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка. *Серія «Філологія»*. 2021. Випуск 45. С. 114–126.
2. Сковорода Г. С. Повна академічна збірка творів / за ред. проф. Леоніда Ушкалова. Харків : Видавець Савчук О. О., 2016. 1400 с.
3. Татарнікова А. А. Алілуйна парадигма європейської культури і музики (від готики до сучасності) : монографія / А. А. Татарнікова. Одеса : Астропринт, 2020. 344 с.
4. Шевлюга О. А. Ікона «Спас у славі» в українських іконостасах XV–XVI ст. *Вісник ХДАДМ*. 2015. № 9–19. С. 96–104.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-388-3-31>

ТРАНСФОРМАЦІЯ КАЛЕНДАРНОЇ ОБРЯДОВОСТІ НЕКРАСІВЦІВ І ЛИПОВАН У ХХ СТОЛІТТІ (НА ПРИКЛАДІ ПОСЕЛЕНЬ ІЗМАЇЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Трофимова В. В.

*аспірантка кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Науковий керівник: Каплун Тетяна Михайлівна
кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувачка кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Календарна обрядовість є однією з форм традиційної духовної культури східних слов'ян, в якій зміст щорічних обрядів, що відображають суть етнічної групи, передається з покоління в покоління.

Старообрядництво, як найбільш консервативний рух в обрядових та віросповідальних питаннях східнослов'янського православ'я, зберегло погляд на стародавні традиції та донесло до сьогодення культурно-побутові основи середньовіччя. Обрядовість старообрядців-липован зберегла архаїчні особливості та розкриває різні аспекти економічного та культурного життя східних слов'ян століттями протягом декількох століть. Різні соціально-економічні та внутрішні (побутові) фактори визначали зміни та переосмислення обрядів, наповнення їх різними ритуальними по суті компонентами.

Багато народних звичаїв було втрачено чи трансформовано з часом, що були обумовлені декількома факторами: вплив інших етнічних культур на культуру липован; прибуття до села представників інших національностей та неминучі контакти з ними; урбанізація; модернізація життя народу (поява техніки) та інше.

Значення дослідження календарної обрядовості липован не доводиться ставити під сумнів. Вона є цілісним комплексом обрядових дій, ритуалів, прикмет.

Періодом трансформації календарної обрядовості липован стало ХХ століття. З одного боку, це століття для старообрядницького регіону означало час модернізації громад, урбанізації їхньої культури, активне розширення секуляризації тощо. З іншого, спільнота пережила чотири різні політичні режими (Російська імперія, Румунія, СРСР та Україна), що також сприяло руйнуванню традиційних установ суспільного та сімейного укладів життя старообрядців.

Аналіз календарної обрядовості Придунав'я був зроблений нами на прикладі традицій селища Стара Некрасівка Ізмаїльського району Одеської області, який є одним із головних придунайських старообрядницьких центрів (засновано селище було у 1811–1830 рр. козаками-некрасівцями, які переселилися із-за Дунаю під назвою Сарикьой). Завдяки опрацюванню історичних і етнографічних матеріалів нами виявлені наступні факти. Календар некрасівців та липован у ХХ столітті був неоднорідним. Поряд з дохристиянським минулим, виявлено також і обряди, які мають природну семантику. Цей своєрідний синкретизм є складним комплексом вірувань, звичаїв, забобонів, релігійно-магічних актів найдавнішого походження, які влилися у сувору систему православ'я. Ця спільність сильних духом людей зуміла зберегти доніконівські церковні обряди та побутові підвалини, а також чудові духовні, культурні традиції середньовічної Русі: знаменний спів, канонічний іконопис, мистецтво книжкової мініатюри та інші явища.

Із загальної сітки святкового обрядового циклу виділимо три найбільш характерних свята, які найбільш яскраво відображають поступові зміни обрядовості, а також зміни суспільної свідомості, які відбулися у ХХ сто-

літті. Це Великдень – найбільше християнське свято, що є яскравим прикладом стійкості ритуалів липован і некрасівців; Масляна – народне свято, яке прийняло суттєві зміни за радянських часів, але дійшло до нас у специфічному вигляді; День Св. Валентина – як наочний приклад новацій у календарі.

Великдень чи Воскресіння Христове, головне свято Православ'я, найбільше представляє тенденцію збереження та дотримання традицій старовірами аж до нашого часу. Характер його відзначення мало змінювався з часом і практично у первісному вигляді спостерігається й досі. Великодні обряди та обрядові тексти поєднують у собі різні світоглядні аспекти – від культу предків до шанування Ісуса Христа.

Вирізняється одна з особливостей еволюційного процесу, яка найчіткіше простежується у весняно-літньому календарно – обрядовому фольклорі, зокрема великодньому. Основні функції – заступництво, захист, допомога – які виконували предки, поступово стає перевагою християнських святих. До Георгія, Миколи Чудотворця і навіть до самого Христа звернені прохання (молитви) у певні дні, пов'язані з їхніми іменами. Тоді ж відбуваються обряди, що сягають стародавнього минулого. На функціональному рівні відбулося поєднання образу предка та образу християнського святого.

До Великодня присвячено багато різних язичницьких дій та ігрищ, незважаючи на недопущення всього цього церквою. Частина з них має такий самий підготовчий та очисний характер, як і тих, що належать до окремих днів посту; іноді обряд, який відбувався в один із попередніх днів, мав місце і в самому святі.

Тілесна та духовна підготовка починається з дотримання Великого посту. 7 довгих тижнів некрасівські старожили (молодь за їхніми словами рідко дотримувалася розпоряджень) утримуються від вживання м'ясних, молочних продуктів, яєць, риби, олії. Усі дні Великого посту були заповнені молитвами.

За тиждень до Великодня – Вербна неділя, коли починали ретельно упорядковувати господарство. Цього дня ламали та освячували гілки верби, яким приписували оберігальні, оздоровлюючі та чадородні властивості. Саме тому ними хлестали насамперед жінок, дітей, а також інших членів сім'ї та худобу.

Цікавою особливістю мешканців Бессарабії є обов'язковою побілка стовпів та стовбурів дерев на своїх ділянках. Центральне місце у святі займає обрядова їжа – паска, пофарбовані яйця, які пекли та фарбували у Чистий четвер. «Крушанкам» надавали червоного або жовтого кольору за допомогою «цибульного пера» (лушпиння). Обрядову їжу збирали на чистій серветці: хліб, сир, навколо яйця, а потім освячували у церкві.

Прийшовши додому, «розговлялися», за загальнохристиянським звичаєм, саме «крушанками», які символізували Всесвіт і Життя.

Література:

1. Мірошниченко О. В. Старообрядці Південно-Східної України наприкінці XVIII – на початку XX століть : дис. ... доктора філософії за спеціальністю 032 – «Історія та археологія». Дніпровський інститут інфраструктури і транспорту Українського державного університету науки і технологій, Запорізький національний університет, Дніпро, Запоріжжя, 2022. 227 с.

2. Федорова А. І. Старообрядницькі общини Південної Бессарабії у XIX – першій половині XX ст.: історико-конфесійний аспект : дис. канд. іст. наук: 07.00.02 / Одеський національний університет. Одеса, 2005. 238 с.

3. Панарін О. Є. Міграція російських старообрядців (друга половина XVII – початок XX століття) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 235 с.

4. Єрмакова І. О. Заселення Півдня України у другій половині XVIII ст. старообрядцями. *Наукові праці. Історичні науки*. 2006. Т. 62. Вип. 49. С. 7–12.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-388-3-32>

КУЛЬТУРОЛОГІЯ – РИЗИКОВИЙ ПРОЕКТ ЧИ ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК?

Уварова Тетяна Іванівна

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Останнім часом увага до культурології як окремої галузі знань посилилась. Це викликано потребою відмови від наслідування російській (радянській) гуманітарній традиції та переосмислення подальшого статусу самої культурології. Про культурологію висловлюються діаметрально протилежні погляди – від захопленнь до скептичних оцінок. Проте її статус і до сьогодні залишається предметом дискусії, як у середовищі самих культурологів, так і з боку представників інших гуманітарних наук.